

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ
ФУТБОЛУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ»

Виконав: студент групи FKS1-M18
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
Грушкевич Юрій Вікторович
Керівник: Лісенчук Г.А., доктор наук з фізичного
виховання та спорту, професор; Костюкевич В.М.,
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор
Рецензент: Гоншовський В.М., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ФУТБОЛУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ	8
1.1 Гра у футбол в системі фізичного виховання школярів	8
1.1.1 Аналіз програм загальноосвітніх навчальних закладів	16
1.1.2 Варіативний модуль «Футбол».....	18
1.2 Статеві-вікові особливості фізичного розвитку підлітків	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	31
2.1 Методи дослідження.....	31
2.2 Організація дослідження	34
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ АНАЛІЗ.....	36
3.1 Педагогічні передумови використання футболу в процесі фізичного виховання учнів середнього шкільного віку	36
3.2 Зміст експериментальної методики удосконалення фізичного виховання учнів середнього шкільного віку засобами футболу.....	45
3.3 Аналіз результатів дослідження	60
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗОШ – загальноосвітня школа.

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа.

ЦНС – центральна нервова система.

МСК – максимальне споживання кисню.

КГ – контрольна група.

ЕГ – експериментальна група.

ЗФП – загальна фізична підготовка.

СФП – спеціальна фізична підготовка.

ТП – технічна підготовка.

Кл. – клас.

С – секунда.

Хв. – хвилина.

М – метр.

См – сантиметр.

м/с – метрів на секунду.

Уд/хв. – ударів на хвилину.

г/см² – грамів на сантиметр квадратний.

Т – тонна.

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із найпопулярніших видів спорту, особливо серед дітей та підлітків, є футбол. Сучасний футбол формує здоровий спосіб життя, залучає до занять фізичною культурою і спортом. Враховуючи виховну, соціальну та оздоровчу значущість футболу, в Україні створено систему безперервної футбольної освіти: уроки фізичної культури, що реалізуються на навчальному матеріалі футболу – секції з цього ігрового виду спорту при загальноосвітній школі – змагання серед шкільних гуртків з футболу – змагання на призи клубу «Шкіряний м'яч» – Дитячо-юнацька футбольна ліга.

Запровадження третього уроку фізичної культури у школах України передбачене Законом України «Про фізичну культуру і спорт» та Цільовою комплексною програмою «Фізичне виховання – здоров'я нації». Одним з напрямків здійснення цієї програми було прийняття Державної цільової соціальної програми «Футбол України: здоров'я, престиж та єдність нації» на 2013–2017 роки. На основі програми продовжено взаємодію Міністерства освіти і науки України та Федерації футболу України щодо розвитку шкільного футболу в загальноосвітніх навчальних закладах. Найбільшим досягненням у її реалізації є активізація роботи з розвитку дитячо-юнацького футболу в Україні.

Різним аспектам підготовки юних футболістів присвячено багато наукових праць: фізичній підготовленості (В. Шамардін, С. Задиран, Т. Іманалієв, Б. Бойченко), змагальній діяльності (В. Бауер, Л. Айрапетянц), проблемі відбору (Ю. Буйлін, М. Годик, О. Беляков, В. Блюдик), структурі та змісту багаторічної підготовки (В. Левін, О. Золотарьов).

Питання планування навчально-тренувального процесу в футболі вивчали Г. Лисенчук, В. Костюкевич, І. Максименко, Г. Монаков розвиток фізичних якостей футболістів досліджували В. Бажанов, Є. Скороходов, В. Вижгін та інші науковці. Розробкою інноваційних технологій навчання школярів футболу займалися С. Андреев, А. Васильчук, Й. Фалес, І. Швигов. Проблему реалізації

уроків фізичної культури на матеріалі футболу розробляли К. Віхров, Є. Столітенко, В. Соломонко, В. Наумчук та інші вчені [68; 73; 76].

У працях науковців зазначається [74], що футбол набуває особливої ваги для виховання та оздоровлення підростаючого покоління. Роль і значення футболу визначається ефективністю цієї спортивної гри як універсального засобу для всебічного й гармонійного розвитку особистості, можливостями широкого використання її педагогічного потенціалу для вирішення освітніх, виховних, пізнавально-розвивальних та оздоровчо-розважальних завдань. Разом з тим, на сьогодні окремі складові методики підготовки юних футболістів розроблені ще недостатньо, відсутні об'єктивні критерії оцінювання різних сторін спортивної підготовленості за роками навчання, за допомогою яких можна ефективно управляти навчально-виховним процесом (Г. Монаков, В. Суворов). На практиці вивчення окремих ігрових прийомів здійснюється непослідовно та безсистемно, має місце форсування проходження навчального матеріалу, що знижує якість оволодіння необхідними вміннями й навичками (В. Левін, В. Шамардін). В результаті значна частина школярів загальноосвітніх шкіл не засвоює навчальний матеріал з футболу на належному рівні, що приводить до погіршення якості фізичного виховання (І. Швиков, М. Шестаков). Ефективність навчально-виховного процесу знижується і через недостатню забезпеченість педагогічних умов.

Якісне вирішення різноманітних завдань фізичного виховання школярів засобами футболу вимагає системного і планового використання широкого спектру форм організації роботи, впровадження сучасних методик, нових інформаційних та наочних технологій, покращання якості комплексного контролю за навчально-виховним процесом, належного матеріально-технічного забезпечення.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлюється, з одного боку потребою формування всебічно й гармонійно розвинутої особистості школяра, вдосконалення її здібностей, реалізацією істинних сил, а з іншого, необхідністю сучасних розробок покращання й оптимізації процесу фізичного виховання

учнів загальноосвітньої школи шляхом використання багатофункціонального та універсального засобу – футболу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-методичні основи використання футболу в процесі фізичного виховання учнів середнього шкільного віку.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати статево-вікові особливості фізичного розвитку підлітків.
2. Розкрити роль і значення футболу у фізичному вихованні школярів.
3. Розробити методику вдосконалення фізичного виховання учнів середнього шкільного віку засобами футболу та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес фізичного виховання учнів середнього шкільного віку.

Предмет дослідження – методичне забезпечення фізичного виховання школярів середніх класів засобами футболу.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання завдань дослідження використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів**:

– теоретичних: аналіз та узагальнення наукової інформації з проблеми дослідження; аналіз, синтез, узагальнення і систематизація теоретичних та експериментальних даних; порівняння отриманих експериментальних даних;

– емпіричних: педагогічні спостереження; бесіди зі школярами, вчителями і батьками; інтерв'ю з ними; тестування учнів; педагогічний експеримент; методи математичної обробки отриманих даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні методики, що пов'язана з використанням спортивної гри в футбол у фізичному вихованні школярів.

Апробація результатів дослідження відбувалась під час щорічної звітної наукової конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018-19 н.р. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (24-25 квітня 2019 року).

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

1. Основними особливостями фізичного розвитку підлітків є формування скелетної зрілості, поява вторинних статевих ознак і період стрибку в рості, які тісно пов'язані між собою. Підлітковий вік характеризується швидким, нерівномірним ростом і розвитком організму. Відбувається ствердіння скелета, вдосконалюється м'язова система. Водночас, нерівномірність розвитку серця і кровоносних судин, а також посилена діяльність залоз внутрішньої секреції часто спричиняють тимчасові розлади кровообігу, підвищення тиску, напруження серцевої діяльності, посилення збудливості дітей, що виражається у нервозності, швидкій втомі, запамороченнях і підвищеному серцебитті. У дівчат цей процес починається приблизно на 2 роки раніше, ніж у хлопців і триває протягом 3-4 років. У хлопців тривалість підліткового віку є довшою і становить орієнтовно 4-5 років.

2. Статеві-вікові особливості розвитку учнів по-різному проявляються в їх індивідуальному формуванні. Це пов'язано з тим, що школярі залежно від природних задатків і умов життя (зв'язок біологічного і соціального) істотно відрізняються один від одного. При цьому всі процеси дозрівання протікають вкрай нерівномірно та неодноразово і проявляються як на між-індивідуальному, так і на внутрішньо-індивідуальному рівні, що необхідно враховувати у процесі навчання й виховання.

3. Футбол є універсальним інструментом всебічного й гармонійного розвитку особистості, що визначає роль і значення цієї спортивної гри у фізичному вихованні школярів. Простота, доступність, емоційність ігрових ситуацій, необхідність прояву волі при подоланні дій суперника роблять футбол популярним видом спорту і цінним засобом фізичного виховання. Заняття футболом є важливим засобом зміцнення здоров'я, підвищення працездатності і зростання спортивної майстерності учнів. Футбол дозволяє досягти високого ступеня фізичної підготовленості, розвивати прудкість,

спритність, силу, витривалість, інші фізичні якості та рухові здібності, виховувати сміливість, дисциплінованість, чесність, рішучість, витримку і ті психічні утворення особистості, що є запорукою успіху в житті.

4. Вправи і форми уроків, що наближені до умов змагань, стимулюють прагнення учня власного удосконалення. Стереотипи, надумані конструкції байдужі школярам. При вивченні тактичних і технічних прийомів основним методом є метод вправи, тобто повторення виконання прийомів і дій. Причому повторення може здійснюватися за допомогою цілісного, розглянутого і ігрового методу.

5. Розроблено експериментальну методику вдосконалення фізичного виховання учнів середнього шкільного віку, яка визначає організаційно-методичні основи використання футболу у цьому педагогічному процесі, а саме: успішне вирішення системи педагогічних завдань, належне планування та розподіл навчального матеріалу, забезпечення передумов навчання ігровим прийомом, використання різноманітних форм занять, відповідних комплексів засобів та методів педагогічного впливу, що вправно дозуються і регулюються, а також заходи контролю і самоконтролю. Удосконалення фізичного виховання учнів середнього шкільного віку засобами футболу може бути забезпечене на основі єдності вищеназваних компонентів та повної реалізації кожного із них.

6. Експериментально перевірена ефективність розробленої методики. Відсоток учнів з високим рівнем фізичної підготовленості в експериментальній групі на 9 % більше у порівнянні з контрольною групою. Співвідношення відсотка учнів з середнім рівнем фізичної підготовленості є приблизно однаковою і складає 61-62 % в учнів контрольної та експериментальної групи. Серед учнів експериментальної групи лише 11 % характеризуються низьким рівнем фізичної підготовленості, а у контрольній групі – відповідно 21 %, що майже вдвічі більше.

7. Одержані дані свідчать, що в експериментальній групі відсоток учнів з необхідним рівнем загальної, спеціальної та техніко-тактичної підготовленості більше, ніж у контрольній, тобто пропонована експериментальна методика

створює сприятливі умови для максимального наближення дітей середнього шкільного віку до цілей фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев С. Н., Левин В. С., Алиев Э. Г. Мини-футбол (Многолетняя подготовка юных футболистов в спортивных школах): Монография. М. : Советский спорт, 2008. 304 с.
2. Антропова М. В., Кольцова М. М. Морфофункциональное созревание основных физиологических систем организма детей школьного возраста. М. : Высшая школа, 1989. 150 с.
3. Апанасенко Г. Л. Физическое развитие детей и подростков. К. : Здоровье, 1985. 80 с.
4. Безруких М. М., Сонькин В. Д., Фарбер Д. А. Возрастная физиология (физиология развития ребенка) : Учеб. Пособие. М. : Академия, 2002. 416 с.
5. Беляев Н. Г. Возрастная физиология. Ставрополь : СГУ, 1999. 103 с.
6. Васильчук А. Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл: автореф. канд. дис. Львів : ЛДУФК, 2007. 19 с.
7. Вихров К. Физическая подготовка юных футболистов. К. : Федерация футбола Украины, 2000. 164 с.
8. Вікова і педагогічна психологія: навчальний посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416
9. Віхров К. Л. Футбол у школі: навчально-методичний посібник. К. : Комбі ЛТД, 2002. 255 с.
10. Віхров К. Л., Столітенко Є. В. Впровадження уроку фізкультури з елементами футболу в школах України. Фізичне виховання в школі. 2002. №1. С. 2-3.
11. Волков Л. В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків: навч. посіб. К. : Вища школа, 1993. 242 с.
12. Годик М. А. Физическая подготовка футболистов. М. : Terra-Спорт, Олимпия Пресс, 2006. 272 с.

13. Дмитренко К. О., Столітенко Є. В. Урок футболу в школі: підсумки та перспективи. Фізичне виховання в школі. 2012. №3. С. 5-6.
14. Журід С. М. Ефективність навчання юнаків 15-17 років техніко-тактичним діям у футболі. Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. Львів : НВФ «Українські технології», 2003. Вип.7. Т.3. С.145-148.
15. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». К. : Юрінком Інтер, 1994. 22 с.
16. Зеленцов А. М., Лисенчук Г. А., Бальчос М. В. Разработка целевых комплексных программ подготовки футболистов: методические рекомендации. К. : НУФВСУ, 1999. 62 с.
17. Зінченко О. О., Васильчук А. Г. Уроки з футболу в школі: навч. посіб. Київ-Чернівці, 2002. 214 с.
18. Зубалій М. Д. Державний стандарт освітньої галузі «Фізична культура і здоров'я». Фізичне виховання в школі. 2000. № 3. С. 14-17.
19. Ильин Е. П. Психология физического воспитания. М. : Просвещение, 1987. 161 с.
20. Калинчук Є. Г., Довгий В. М., Столітенко Є. В. Проблеми аналізу тренувального заняття з футболу. Проблеми науково-методичного забезпечення розвитку у молоді інтересу до футболу. Чернівці : Букрек, 2000. С. 38-44.
21. Качани Л., Горский Л. Тренировка футболистов. Братислава : Шпорт, 1984. 288 с.
22. Киркендалл Д. Анатомия футбола : Учебно-методическое пособие. Минск : Попурри, 2012. 240 с.
23. Клусов Н. П. Футбол. Справочник. М. : ФиС, 1982. 146 с.
24. Коваль С. Індивідуальна підготовка юних футболістів. Молода спортивна наука України. Львів, 2003. Т. 3. С. 88-91.
25. Корягін В. М. Ігрові показники футболістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2002. № 4. С. 7-12.

26. Костюкевич В. М. Футбол: Навч. посібник для студ. фак. фіз. виховання. Вінниця : ВАТ Віноблдрукарня, 1997. 260 с.
27. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов. К. : Олимпийская литература, 2003. 271 с.
28. Лисенчук Г. А. Сучасні погляди на тренувальний процес футболістів: методичні рекомендації. К. : Олімпійська література, 1999. 56 с.
29. Максименко И. Г. Соревновательная и тренировочная деятельность футболистов: моногр. Луганск: Знание, 2009. 258 с.
30. Маруненко І. М., Неведомська Є. О., Бобрицька В. І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни. Київ : Професіонал, 2004. 479 с.
31. Монаков Г. В. Подготовка футболистов. Теория и практика. М. : Советский спорт, 2005. 288 с.
32. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи [Електронний ресурс] / [Т. Ю. Круцевич, С. М. Дятленко, І. Х. Турчик та ін.]. К. : МОН, 2009. 117 с. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs.
33. Наумчук В. І. Теоретико-методичні основи навчання спортивним іграм: Навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2014. 180 с.
34. Попов А. В. Урок футболу в школі: практичні заняття. Фізичне виховання в школі: спеціальний випуск «Футбол у школі». 2001. С. 16-47.
35. Прохорчук О. Футбол у школі : Навчальний посібник. К. : Шкільний світ, 2009. 120 с.
36. Романенко А. Н. Тренировка футболистов. К. : Здоровье, 1984. 264с.
37. Романюк В. Вплив занять футболом в умовах додаткового уроку на фізичну підготовленість школярів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наукових праць. Луцьк, 2010. С. 352-356.
38. Романюк В. Рухові якості у юних футболістів. Слобожанський науково-спортивний вісник : зб. наукових праць. Вип. 8. Харків : ХДАФК, 2011. С. 135-138.

39. Соломонко В. В. Футбол: навчальний посібник. К. : Олімпійська література, 2005. 193 с.
40. Соломонко В. В. Розвиток ігрової творчості у футболістів: методичний посібник. К. : Олімпійська література, 1998. 54 с.
41. Спортивные игры и методика преподавания: учебник для пед. фак. ин-тов физ. культ. [Ю.И. Портных, З.Я. Кожевникова, Г.С. Ласин и др.]; под ред. Ю.И. Портных. [2-е изд.]. М. : Физкультура и спорт, 1986. 320 с.
42. Спортивные игры : Техника, тактика, методика обучения : Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. Ю.Д. Железняк, Ю.М. Портнов, В.П. Савин, А.В. Лексаков; под ред. Ю.Д. Железняка, Ю.М. Портнова. М. : Академия, 2002. 520 с.
43. Столітенко Є. В. Методика вивчення ставлення учнів 5-7 класів до фізичної культури. Фізичне виховання в школі. 2001. №1. С. 37-41.
44. Столітенко Є. В. Урок фізкультури з елементами футболу: навчання розпочато. Фізичне виховання в школі. 2002. № 2. С. 2-3.
45. Теорія і методика фізичного виховання: підручник. Пер. з рос. Л. К. Кожевникової; за ред. Т. Ю. Круцевич. К.: Олімпійська література, 2008 Т.2. 368 с.
46. Ткаченко Н. В. Общая психофункциональная подготовка юных футболистов. Волгоград: ВГАФК, 2008. 49 с.
47. Трошкін В. М., Столітенко Є. В. Урок з футболу в школі третього ступеня. Фізичне виховання в школі. 1999. № 4. С. 5-9.
48. Фалес Й. Г. Науково-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання до проведення уроків з футболу. Наукові записки. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2003. № 2. С. 18-22.
49. Футбол для начинающих / Д. Харви, Р. Дангворт, Д. Милли, К. Гиффод. М. : Астрель, 2001. 264 с.
50. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спорт. шкіл, спеціал. дитячо-юнацьких шкіл олімп. резерву та шкіл вищої спорт. майстерності /

В. Г. Авраменко, О. Є. Бобарико, В. І. Гончаренко та ін. К. : Наук.-метод. комітет ФФУ, 2003. 106 с.

51. Футбол – офіційні правила ФІФА. Режим доступу: [http : fask.com.ua/uploads/site_document/file/0000/19.pdf](http://fask.com.ua/uploads/site_document/file/0000/19.pdf).

52. Футбол : Учебник для ин-тов физ. культуры. Под ред. М. С. Полишкиса, В. А. Выжгина. М. : Физкультура, образование и наука, 1999. 254 с.

53. Цирик Б. Я., Лукашин Ю. С. Футбол. М. : ФиС, 1988. 207 с.

54. Чижик В. В. Особливості розвитку сенсомоторних функцій та рухових якостей у хлопчиків футболістів 11-17 років. Сучасні технології зміцнення та відновлення здоров'я: зб. тез наук.-пр. конф. Луцьк : Університет «Україна», 2005. С. 49-51.

55. Шаленко В. В. Відбір й оцінка тестів для проведення контролю за підготовленістю футбольного резерву. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХХПІ, 2004. №1. С. 306-312.

56. Шаленко В. В., Перевозник В. І. Організація і проведення занять та змагань з футболу в загальноосвітній школі і за місцем проживання. Харків : ХДАФК, 2013. 189 с.

57. Шамардин А. А. Комплексная функциональная подготовка юных футболистов: монография. Саратов : Научная книга, 2008. 239 с.

58. Шамардин В. Н. Состояние и тенденции развития современного футбола. Футбол в Україні : витоки, традиції, перспективи : матер. наук. конф. Львів, 2004. С. 234-240.

59. Швыков И. А. Футбол в школе. М. : Терра-Спорт, Олимпия Пресс, 2002. 144 с.

60. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2001. 384 с.

61. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів (II частина). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2002. 247 с.

62. Шиянов Г. П. Особенности организации и методики физической подготовки школьников 11–13 лет с учетом соматической зрелости: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры». К., 1999. 18 с.

63. Шкретій Ю. Стан та напрями удосконалення системи фізичного виховання молоді. Спортивний вісник Придніпров'я. 2005. № 1. С. 12-15.

64. Щедрина А. Г. Здоровье и массовая физическая культура: методологические аспекты. Теория и практика физической культуры, 1989. № 4. С. 6.

65. Язловецький В. С. Фізіологічні основи фізичного виховання: [навч. посіб.]. Кіровоград : ВЦ КДПУ ім. Винниченка, 2001. 164 с.

66. Яковлев В.Г., Ратников В.П. Подвижные игры : Учеб. пособие для студ. фак. физ. восп. пед. ин-тов. М. : Просвещение, 1997. 168 с.

67. Янсон Ю.А. Уроки физической культуры в школе. Новые педагогические технологии. Ростов на Дону: Феникс, 2005. 432 с.

68. Ярмолинський Л. М. Корекція порушень постави у футболістів на етапі початкової підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Дніпро, 2018. 20 с.

69. Ярощук Я. Розвиток сенсомоторних функцій та рухових якостей школярів 10 та 11-річного віку, які займаються футболом. Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 8 : у 4-х т. Львів: НІВФ «Українські технології», 2004. Т.4. С. 344-346.

70. Яхонтов Е.Р. Юный баскетболист. М. : Физкультура и спорт, 1987. 120 с.

71. Яцышена Т. Л. Физиолого-гигиеническая оценка влияния обучения в гимназии на организм 13–15-летних подростков, учащихся 8–9-х классов: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры». Волгоград, 1998. 19 с.

72. Ященко А. Вікові та індивідуальні анатомо-фізіологічні особливості організму юних футболістів : практикум з футболу. К. : Олимпийская литература, 2005. С. 27-32.

73. Beltran Francisco. Inicialional futbol-sala: Edita: imagen y deporte, s.l. Técnica y adaptacion. 1996. 90 p

74. . Gallego Antonio Luis. Futbol Sala. Tactica defensiva / A. Gallego, M. Gareia. Editorial Paidotrebo. 2006. 158 p.

75. The FA Youth Development Review/ The Football Association. London, 2011. 39 p.

76. Wein H. Developing Youth Football Players. Champaign, IL : Human Kinetics, 2007. 253 p.